

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду изабрало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације, под насловом **ПОВЕЗАНОСТ ШКОЛСКОГ УСПЕХА УЧЕНИКА СА РАЗЛИЧИТИМ КОНТЕКСТУАЛНИМ ЧИНИОЦИМА**, коју је поднела докторанд Драгана Раденовић. Пошто смо проучили поднету дисертацију, у могућности смо да поднесемо Већу следећи

ИЗВЕШТАЈ

Основни подаци о кандидату и дисертацији

Драгана Раденовић рођена је 1987. године у Вршцу. Основну школу завршила је у Пландишту, нижу музичку школу и средњу економску школу завршила је у Вршцу, а средњу музичку школу завршила је у Београду. Основне академске студије педагогије завршила је 2010. године, а звање мастер педагог стакла је на Филозофском факултету у Београду на групи за педагогију, 2012. године.

Радно искуство (9 година као стручни сарадник-педагог): ОШ „Раде Драинац”, Борча, стручни сарадник педагог (од 2012. до 2018. године); Средња школа за информационе технологије ИТХС, Београд, стручни сарадник педагог (од 2018. до 2019. године); ОШ „Зага Маливук”, Крњача, стручни сарадник педагог (од 2018. до 2019. године); ОШ „Стеван Сремац”, Борча, стручни сарадник педагог (од 2019. године).

Лиценцу, односно испит за дозволу за рад наставника, васпитача и стручних сарадника положила је у октобру 2014. године. На основу одлуке министра просвете, науке и технолошког развоја од 10.08.2016. године учествује у оцењивању квалитета рукописа уџбеника као лице са одговарајућим образовањем и компетенцијама. Такође, учествује и на припреми стручне оцене квалитета рукописа уџбеника ради давања стручног мишљења о квалитету рукописа приручника, додатних наставних средстава, дидактичких средстава и дидактичких игровних средстава, на неодређено време, у оквиру Завода за унапређивање образовања и васпитања, од 30.01.2019. године. Као спољни сарадник Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања учествује у раду на пословима у оквиру Центра за развој програма и уџбеника.

Драгана Раденовић је од 2014. године, у својству коаутора, објавила неколико радова и учествовала на научном и стручном скупу. **Саопштење на научном скупу:** *Допринос истраживачких налаза унапређењу образовне праксе*, Београд 2015. Научни скуп је реализован у организацији Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Завода за унапређивање образовања и васпитања, Друштва

истраживача у образовању у Србији и Пројекта "Подршка развоју људског капитала и истраживању - Опште образовање и развој људског капитала", на којој су били изложени најновији резултати истраживања из области образовања. *Национални научни скуп сусрети педагога, Партиципација у образовању – Педагошки погледи*, Београд 2020. **Саопштење на стручном скупу: Примери добре праксе**, Сабор учитеља, Београд, 2014. *Трећа балканска конференција „Свет образовања брише границе“*, Београд, 2019.

Од септембра 2020. године похађа обуку из Системске породичне терапије у оквиру Института за ментално здравље у Београду.

Од 2012. до 2021. године похађала је преко 60 семинара и стручних скупова. Учествовала је на многобројним пројектима у оквиру образовања.

Поседује искуства као реализатор у извођењу следећих обука: Формативно оцењивање, Законски прописи у образовању, Дигитално насиље, Летња школа за наставнике 2018.

До сада је објавила следеће радове:

<p>Михајловић, Љ., Стошић, В., Ђорђевић, Р., Зајић Смиљанић, С., Раденовић, Д., Микетић, С., Лончар, Л., Белић, В., Тртица, М., Ивановић, Н. и Митровић, М. (2014). Фолклорна секција, удружени ученици и наставници. <i>Зборник акредитованог програма сталног стручног усавршавања</i>, Београд.</p>
<p>Лазаревић, М., Видојевић, М. и Раденовић, Д. (2015): Инклузивни приступ у образовању даровитих ученика са становишта наставника. <i>Зборник радова-Допринос истраживачких налаза унапређењу образовне праксе</i>, стр. 69-76. Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања.</p>
<p>Раденовић, Д., Лазаревић, М. (2015): Саветодавни рад педагога са наставницима на пољу инклузивног образовања. <i>Зборник радова-Допринос истраживачких налаза унапређењу образовне праксе</i>, стр. 77-82. Београд: Завод за унапређивање образовања и васпитања.</p>
<p>Лазаревић, М. и Раденовић, Д. (2016): Подршка школског педагога наставницима у раду са даровитим ученицима. <i>Учење и настава</i>, год. 2, бр. 1, стр: 169-180.</p>
<p>Раденовић, Д. (2020): Партиципација родитеља у основном образовању и васпитању ученика из угла школске праксе. <i>Зборник радова Партиципација у образовању – Педагошки погледи</i>, Национални научни скуп сусрети педагога, стр: 162-170.</p>

Докторска дисертација Драгане Раденовић **ПОВЕЗАНОСТ ШКОЛСКОГ УСПЕХА УЧЕНИКА СА РАЗЛИЧИТИМ КОНТЕКСТУАЛНИМ ЧИНИОЦИМА** има 193 стране основног текста и следећу структуру: Увод (1–3); Теоријски оквир истраживања (3-84); Методолошки оквир истраживања (85-98); Анализа и интерпретација резултата истраживања (99-187); Закључци и педагошке импликације (188-199). На крају рада наведена је коришћена литература, дати су прилози са инструментима истраживања и биографија кандидаткиње.

Предмет и циљ дисертације

Предмет овог истраживања је повезаност контекстуалних чинилаца са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

Циљ истраживања је: *Утврдити основне карактеристике повезаности између контекстуалних чинилаца и школског успеха ученика у области математике и српског језика.*

На основу циља истраживања постављени су следећи задаци истраживања:

1. *Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине.*

1.1. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика, и чинилаца контекста школске средине у погледу планирања наставе.

1.2. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине у погледу примене метода и облика рада на часу.

1.3. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине у погледу примене наставних средстава.

1.4. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине у погледу примене различитих техника учења на часу.

1.5. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине у погледу примене различитих модела наставе.

1.6. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста школске средине у погледу праћења и вредновања напредовања ученика.

2. *Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста породичне средине.*

2.1. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста породичне средине у погледу услова за учење и рад код куће .

2.2. Испитати и утврдити карактеристике повезаности између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста породичне средине у погледу заинтересованости родитеља за школу и успех ученика.

2.3. Испитати и utvrditi karakteristike povezanosti између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста породичне средине у погледу нивоа образовања родитеља.

2.4. Испитати и utvrditi karakteristike povezanosti између школског успеха ученика у области математике и српског језика и чинилаца контекста породичне средине у погледу карактеристика структуре породице.

3. *Испитати и utvrditi karakteristike povezanosti између школског успеха ученика у области математике и српског језика и контекста персоналних карактеристика ученика.*

3.1. Испитати и utvrditi karakteristike povezanosti између школског успеха ученика у области математике и српског језика и персоналних карактеристика ученика у погледу карактеристика професионалних интересовања ученика.

3.2. Испитати и utvrditi karakteristike povezanosti између школског успеха ученика у области математике и српског језика и персоналних карактеристика ученика у погледу радних навика ученика и мотивације ученика за постигнућем.

4. *Utvrditi sličnosti i razlike u karakteristikama povezanosti kontekstualnih činilaca i школског успеха у различитим контекстима.*

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У складу с природом проблема истраживања и резултатима досадашњих истраживања у овој области, а на основу постављеног циља истраживања, *општа претпоставка* од које се полази у овом истраживању јесте да постоји повезаност између различитих контекстуалних чиниоца и школског успеха ученика у области математике и српског језика.

На основу опште хипотезе и задатака истраживања дефинисане су следеће *посебне хипотезе* истраживања:

X1.1. Чиниоци контекста школске средине у погледу планирања наставе значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X1.2. Чиниоци контекста школске средине у погледу примене метода и облика рада на часу значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X1.3. Чиниоци контекста школске средине у погледу примене и употребе наставних средстава на часу значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X1.4. Чиниоци контекста школске средине у погледу примене различитих техника учења на часу значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X1.5. Чиниоци контекста школске средине у погледу праћења вредновања и напредовања ученика значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X2.1. Чиниоци контекста породичне средине у погледу услова за учење и рад код куће значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X2.2. Чиниоци контекста породичне средине у погледу заинтересованости родитеља за школу и успех ученика значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X2.3. Чиниоци контекста породичне средине у погледу образовања родитеља значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X2.4. Чиниоци контекста породичне средине у погледу броја чланова породице значајно су повезани са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X3.1. Персоналне карактеристике ученика, с обзиром на карактеристике професионалних интересовања ученика, значајно су повезане са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X3.2. Персоналне карактеристике ученика, у погледу радних навика ученика и мотивације ученика за постигнућем, значајно су повезане са школским успехом ученика у области математике и српског језика.

X4. Постоје значајне разлике у карактеристикама повезаности контекстуалних чинилаца и школског успеха у различитим контекстима.

Кратак опис садржаја дисертације

Структуру рада чини пет целина: Увод, Теоријски оквир истраживања, Методолошки оквир истраживања, Приказ и анализа резултата истраживања, и Закључак.

У теоријском оквиру истраживања разматрана је проблематика одређења појмова школског успеха и образовног постигнућа ученика, као и образовних стандарда и исхода у настави математике и српског језика. Поред тога, изложене су теоријске основе предупређивања школског неуспеха, вредновања ученика у образовно-васпитном процесу и представљен је вишеструки значај различитих контекстуалних чиниоца на школски успех ученика, с посебним освртом на школу, породицу и персоналне карактеристике ученика. На крају прве целине рада анализирана је повезаност различитих контекстуалних чинилаца са школским успехом ученика. Представљени су резултати сродних емпиријских истраживања.

У методолошком оквиру истраживања представљена су методолошка решења примењена у реализацији емпиријског дела истраживања. У том делу текста дефинисани су предмет, основни појмови истраживања, циљеви, задаци, методе и технике примењене у истраживању, инструменти коришћени у истраживању, узорак истраживања, ток истраживања и начин представљања и анализе добијених података.

Централни део докторске дисертације Драгане Раденовић представља трећи и четврти део у којем кандидаткиња представља резултате емпиријског истраживања, њихову анализу, интерпретацију, критичку оцену истраживања и закључке и педагошке импликације истраживања. Резултати истраживања представљени су према дефинисаним задацима истраживања.

Обрадом широког обима података прикупљених инструментима истраживања (инструментом за наставнике и инструментом за ученике) добијени су резултати који су у наставку обухватно представљени.

Посматрајући школски контекст, у погледу планирања наставе, уочили смо да наставници математике и српског језика приступају планирању наставе у великом проценту. Иако су наставници у већој мери навели да имају свој годишњи и месечни план рада, да планом обухватају исходе учења и остало, ти ајтеми нису показали повезаност са школским успехом ученика. У погледу планирања наставе, као значајна повезаност са школским успехом, издвојила се редовност у припремању наставника за сваки час. Упркос томе што већина појединачних ајтема планирања наставе није повезана са оценом из математике и српског језика, када се посматра укупно планирање наставе, оно је повезано и то позитивно.

Резултати истраживања показују да наставници примењују различите методе рада на часу. Упркос чињеници да настава у којој доминира фронтални облик рада може да прерасте у традиционалну наставу коју карактерише једносмерна комуникација између наставника и ученика, уочавамо да подаци добијени истраживањем показују да су у настави математике и српског језика у већем обиму заступљени фронтални и индивидуални облик рада. Наставници математике и српског језика су код ајтема који наводи да се на часу примењују различити облици рада оценили себе нижом оценом (3,7) у односу на остале ајтеме из исте групе. Овај податак можемо да повежемо и са резултатима који говоре у прилог томе да је хибридни модел, поред проблемске наставе у математици и интерактивне наставе на часу српског језика, заступљен и у настави математике и у настави српског језика, у нешто већем обиму. Сам хибридни модел подразумева традиционални облик рада уз примену web технологија и у примени овог модела примењујемо да кроз праксу доминира фронтални и индивидуални облик рада, уколико се не стави нагласак на критичко размишљање и дискусију током часа. Нека будућа истраживања у овој области могла би да дају поузданије податке о томе на који начин примењивати различите моделе наставе у реализацији наставе математике и српског језика, а у циљу повећања успешности ученика.

Иако позитивна корелација постоји између оцене из математике и свих ајтема којима су испитани примена метода и облика рада на часу, у регресионој анализи свој утицај потврдили су ајтеми: *Када обрађујем ново градиво приликом избора метода и облика рада, полазим од интересовања ученика* и *Ученици на часовима презентују резултате свог рада*. Код наставе српског језика се, како се запажа путем регресионе анализе, као важан фактор утицаја на успех ученика издваја то, што наставник приликом примене метода и облика рада више пажње посвећује интересовањима ученика, то они имају боље оцене.

Најзаступљенија наставна средства у настави математике, по одговорима наставника јесу: уџбеник, збирка задатака, паметна табла и аудио-визуелне симулације које ученици прате путем рачунара. У целини посматрано, можемо да кажемо да је ова хипотеза потврђена, јер статистички значајна позитивна корелација постоји између оцене из математике и свих чинилаца контекста школске средине, у погледу примене и употребе наставних средстава. Значајан утицај на оцену из математике посебно је потврђен код учешћа ученика у избору наставних средстава. У настави српског језика наставници су навели да у настави примењују читанку, речник, енциклопедију и приручник (64,6%), а затим и материјале које приказују уз помоћ рачунара и интернет конекције (47,6%). Као и у настави математике, и оцена из српског језика је статистички значајно позитивно повезана са свим чиниоцима контекста школске средине, у погледу примене и употребе наставних средстава на часу. Посебно важан утицај на оцену из српског језика потврђен је код употребе наставних средстава, у функцији развоја мишљења код ученика, и учешћу ученика у избору наставних средстава.

Наставници математике и наставници српског језика највишим оценама су оценили ајтем: *Подстичем ученике да научено примењују у новим и непознатим ситуацијама*. У настави математике, резултати истраживања указују да, што је већа примена различитих модела наставе и техника учења на часу, то је оцена ученика виша. Установљено је да је посебно значајно за успех ученика из математике када наставник подстиче ученике да научено примењују у новим и непознатим ситуацијама; заједно са ученицима прави програме за рад секција; подстиче ученике да, приликом учења новог садржаја, користе знања стечена из других предмета, те да, кроз примену одговарајућег модела час има развијајући карактер. У настави српског језика већина ајтема показала је позитивну повезаност са оценом, али посебан значај има када наставник подстиче ученике да научено примењују у новим и непознатим ситуацијама и када подстиче ученике да приликом учења новог садржаја користе знања стечена из других предмета. Резултати истраживања нам указују да што је већа примена различитих модела наставе и техника учења на часу, то је оцена из математике и српског језика виша.

Посматрајући школски контекст, у погледу праћења и вредновања рада ученика, уочено је да се наставници математике и српског језика, у највећем проценту, слажу са тврдњом да сваку оцену треба да саопште и образложе. У настави математике, у већем проценту, заступљена је техника Писмене провере знања (35%), а затим и Усмено одговарање (23%). У малом проценту су заступљене технике Израда и представљање паноа (6%) и Израда пројеката (6%). Из претходно наведеног, може се закључити да наставници не користе различите технике оцењивања приликом праћења постигнућа ученика у настави математике. Отуда и објашњење за резултате истраживања који нам указују да оцена из математике позитивно корелира са свим наведеним ајтемима у инструменту, али да је та повезаност слаба. У настави српског језика можемо кроз добијене резултате истраживања да закључимо да се примењују разноврсне технике оцењивања у приближном проценту заступљености. Као и у настави математике, и оцена из српског језика показује позитивну корелацију са наведеним ајтемима у погледу праћења постигнућа ученика, али је та повезаност, такође, слаба. Међутим, за разлику од наставе математике, код наставе српског језика и

успеха ученика, регресиона анализа је показала значајан утицај честог оцењивања ученика на различите начине и континуирано праћење постигнућа ученика.

У оквиру породичног контекста, на успех ученика из математике установљено је да највише утиче ниво образовања родитеља (24,5); затим заинтересованост родитеља за школу и успех ученика (13,1); услови за учење и рад код куће (6,1); структура породице (5). На успех ученика из српског језика истим редоследом као и код математике: најјачи утицај има ниво образовања родитеља (21,7); заинтересованост родитеља за школу и успех ученика (14,3); услови за учење и рад код куће (9,3) и структура породице (2). Структура породице и услови за учење код куће се, као предиктори успеха ученика, налазе на последњем месту. За успех ученика је важнија заинтересованост родитеља за школу и успех ученика, укљученост родитеља у школске активности и ниво образовања родитеља од којег зависи мишљење и став родитеља о образовању своје деце.

Упитником професионалних интересовања испитали смо за које професије ученици имају највише интересовања. Економија, право и администрација су области рада за које су ученици показали највише интересовања, следи рад у Војсци и полицији, Лична и друштвена брига о људима, те Електротехника. Све наведене области имају просек преко 3,5 – што указује на високу заинтересованост управо за ове области.

Оцена из математике негативно корелира са интересовањем за занате. Дакле, што је ученик више заинтересован да школовање настави у смеру заната, то је његова оцена из математике нижа. Насупрот овоме, професионална интересовања која позитивно корелирају са оценом из математике су следећа: Лична и друштвена брига о људима, Економија, право и администрација, Електротехника, Машинство, Грађевинарство и архитектура, Саобраћај и телекомуникације, Војска и полиција.

Професионална интересовања која позитивно корелирају са оценом из српског језика су: Лична и друштвена брига о људима, Економија, право и администрација, Грађевинарство и архитектура, Саобраћај и телекомуникације, Хемија, фармација, технологија. Оцена из српског језика негативно корелира са интересовањем за занате, исто као што је случај и са оценом из математике.

На основу резултата, треба истаћи да су све ставке из упитника о радним навикама статистички значајно позитивно повезане са постигнућем ученика. Може се извести закључак да, што су радне навике израженије, то је оцена из математике и српског језика виша. Сходно томе, композитни скор радних навика статистички је значајно позитивно повезан са оценом.

Када је у питању мотив постигнућа ученика и његова повезаност са оценама, може да се закључи да је мотивација ученика добра, али не и одлична. Увидом у просеке на сваком ајтему, може се закључити да ајтем *У будућности себе видим као успешног човека*, има највишу просечну оцену. Оно што је кључна информација јесте да постоји статистички значајна позитивна корелација између укупног скорa на мотиву постигнућа и оценом из математике и српског језика. Корелација је ниска, али ипак статистички значајна.

Кроз приказ резултата истраживања по хипотезама, уочава се да постоје значајне разлике у карактеристикама повезаности контекстуалних чинилаца и

школског успеха ученика. Немају сви чиниоци једнаку повезаност и једнак утицај на школски успех ученика из математике и српског језика. С друге стране, уочава се да неки чиниоци подједнаку важност имају као предиктори школског успеха, односно, по процентуалном редоследу утицања на школски успех, заузимају прва места, и у настави математике и у настави српског језика.

Закључак је последња целина рада, који обухвата приказ рада у целини и закључна разматрања, уз наглашавање кључних идеја, решења, резултата истраживања и педагошких импликација.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација Драгане Раденовић представља значајан научни и практични допринос. Добијени резултати истраживања представљају допринос области опште педагогије, у чему се огледа кључни теоријски и методолошки допринос дисертације.

Научни значај овог истраживања огледа се у могућности дубљег и обухватнијег сагледавања специфичности деловања различитих контекстуалних чинилаца на успех и постигнуће ученика, у области два кључна наставна предмета у основној школи. Математика и српски језик изабрани су као наставни предмети, пошто имају централно место и значај у оквиру наставног плана и програма за основну школу. Део су обавезног наставног програма и заступљени су са највећим бројем часова недељно у настави. Знања из ових предмета суштински су значајна, јер, у оквиру ових предмета, ученици треба да стекну базичну математичку и језичку писменост која представља основу целокупног даљег образовања. Оно што је специфичност овог истраживања, јесте да прикупља шири спектар података о повезаности контекстуалних чинилаца и школског успеха ученика. Школски успех се дефинише према потребама овог истраживања, а као показатељ се узима оцена из математике и српског језика. Кандидаткиња предлаже идеје и за даља истраживања које проистичу из проучавања и критичког сагледавања утицаја различитих контекстуалних чиниоца на школски успех ученика и из емпиријских резултата овде приказаног истраживања. Даље проучавање повезаности школског успеха и различитих чиниоца могло би се усмерити на примењивање различитих модела наставе у реализацији наставе математике и српског језика, а у циљу повећања успешности ученика; подстицање примене различитих техника оцењивања; укључивање родитеља у рад образовних-васпитних институција као једнаких партнера; укључивање ученика у припрему и реализацију образовно-васпитног рада.

У обради теме коришћена је одабрана литература на српском и енглеском језику која се састоји од 258 библиографских јединица, а коју чине научни и стручни радови, документа од националног и међународног значаја, који омогућавају увид у савремена истраживања о повезаности школског успеха и различитих чиниоца. Избор литературе указује на савремен и свестран приступ проучавању предмета истраживања. У закључку су прегледно изложени сви резултати, односно закључци истраживања и педагошке импликације.

У дисертацији има и питања која се могу и на другачији начин тумачити и образлагати, њима је могуће прићи и из других аналитичких равни, нека од истраживачких питања могла су бити и детаљније разјашњена, а могу се поставити и нека питања која се односе на начин приказа и поузданост добијених резултата. Како је ово истраживање реализовано на узорку основношколских наставника и ученика у области математике и српског језика, могу се осмислити и друга истраживања из ове области која ће обухватати различите узрасте ученика и бити реализована у другим наставним предметима. Од значаја би била и квалитативна проучавања процеса решавања проблема у настави.

Закључак

На основу изложеног, Комисија оцењује да докторска дисертација Драгане Раденовић, под насловом ПОВЕЗАНОСТ ШКОЛСКОГ УСПЕХА УЧЕНИКА СА РАЗЛИЧИТИМ КОНТЕКСТУАЛНИМ ЧИНИОЦИМА, испуњава услове који се овој врсти радова постављају и предлаже Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да је прихвати и одобри усмену одбрану.

У Београду, 18. маја 2021. године.

КОМИСИЈА:

др Радован Антонијевић, редовни професор (ментор)
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

др Саша Дубљанин, доцент
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

др Александар Тадић, ванредни професор
(Филозофски факултет Универзитета у Београду)

Др Александра Анђелковић, ванредни професор
(Педагошки факултет у Врању, Универзитет у Нишу)